

clàssics revisitats

Tots els camins
duen a Roma
de Gaziol

ELS PECATS DE GAZIOL

VICENÇ PAGÈS > TEXT

En la confecció del cànon literari hi pesen els prejudicis de cada època. L'origen social, el color de la pell, el gènere i la ideologia poden ser decisius a l'hora d'incloure o excloure un determinat autor de la llista.

Agustí Calvet, Gaziol

(1887-1964), ho ha tingut tot en contra: era burgès, de dretes i va escriure molt en castellà. Davant la magnitud d'aquests pecats, la seva qualitat literària ha passat a segon terme.

Amb els anys, tanmateix, hem rehabilitat conservadors com Chateaubriand, antisemites com Céline o franquistes com Eugeni d'Ors. Fins i tot el marquès de Sade es considera un clàssic. Però en les més de quatre-centes pàgines de la *Literatura catalana contemporània*, publicada per la UOC el 1999, no s'esmenta ni una sola vegada *Tots els camins duen a Roma*, una de les peces cabdals del memorialisme en català.

Aquest llibre, subtítulat *Història d'un destí (1893-1914)*, es va publicar el 1958, quan Gaziell acabava de complir els setanta anys. Les dates que apareixen al títol no són casuals: l'autor situa l'inici de l'obra en el moment en què se li desperta la consciència, als sis anys, i l'acaba quan comença la Gran Guerra, és a dir, ja avançada la vintena, quan la seva vida fa un tomb i comença a firmar amb pseudònim.

Agustí Calvet va néixer a Sant Feliu de Guíxols, però la seva família es va traslladar a Barcelona quan ell tenia cinc anys. És aquesta ciutat la que predomina com a paisatge del llibre, amb escapades a Madrid, París i el Marroc. *Tots els camins duen a Roma* són les memòries de qui va ser testimoni de primera mà d'una època clau: la que va de la bomba del Liceu a la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans, passant per la derrota a Cuba i la Setmana Tràgica. Assistim amb l'autor a l'atemptat de 1893 contra el general Martínez Campos, iniciem les classes als jesuïtes de Sarrià i les continuem amb els del carrer Casp, assistim a l'enterrament de mossèn Cinto, estudiem a la Universitat de Barcelona, coneixem Joan Maragall i Prat de la Riba, presenciem un míting d'Alejandro Lerroux i finalment veiem l'esclat de la Gran Guerra a París. Més enllà del seu valor històric, el llibre manté un alt nivell d'exigència tant pel que fa a la descripció com a la construcció d'escenes i diàlegs. En altres paraules, ens trobem indiscutiblement davant literatura de primera qualitat.

Tots els camins duen a Roma acaba pocs anys abans que comenci *El qua-*

dern gris, de Josep Pla. A la Barcelona que s'hi retrata encara no hi circulen automòbils, ni tramvies elèctrics, ni tan sols bicicletes. Som lluny de la ciutat actual: en aquella, el rector viu a

l'edifici de la universitat, l'única plaça de braus està situada a la Barceloneta, el passeig de Gràcia és recorregut per homes a cavall, i la cantonada entre el carrer València i Rambla de Catalunya (on vivia l'autor) es troba «als afores». En aquesta Barcelona, Gaziell hi efectua l'aprenentatge de la decepció. El

La seva manera de veure el món resulta molt més lúcida i raonable –més contemporània– que les que ens han estat insuflant per decret

>> A l'esquerra, Josep Girona, Gaziell i Lluís Esteve a Sant Feliu, el 1963. A dalt, d'esquerra a dreta, Gaziell, Victòria Marill, Quimeta Cruz, Josep Girona i Lluïsa Calvet, al Casal Guixolenc de Barcelona.

deceben la família (sobretot el pare, que podria ser el personatge d'una novel·la de Narcís Oller), la universitat, la literatura i a l'últim el periodisme.

Gaziell excel·leix en la descripció: de la seva mare, dels conductors de tramvies, del *french cancan*, dels prohoms de l'època. Els fragments més brillants, al meu parer, són els que dedica als seus mestres, que fan pensar en els retrats de la picaresca castellana: «Era un home d'edat enigmàtica, probablement immemorial, tan eixut i ressec de carns que més aviat semblava fet de moixama, i tan estret d'espatlles, espigat i prim que quan duïa posat el manteu era, fet i clavat, un espantaocells més ple de vent que de substància». O aquesta altra: «Hauríeu vist quina col·lecció de mestres amb cara de trufes, cigrons i mongetes eternes, de casa sense foc, de llit amb màrfega de panotxes, de muller desolada, de fills desnerits; mestres de calces llustroses, geccs que es descosien quan calia escriure massa alt a la pissarra, i sabates amb taló esmolat, que per davant s'alçaven enlaire, com si fossin, però no ho eren, a la moda Lluís XI de França».

La prosa de Gaziell és sucosa i precisa. Se serveix d'un registre estàndard tirant a culte, molt digne, amb alguna incursió en els dialectalismes de la seva terra, com

ara *empassegar*, *estintolar* o *canyó* (en el sentit de coll); en alguna ocasió utilitza l'adverbi *gota*. Conscient de les diferents maneres d'usar el català, ens fa notar de tant en tant que els personatges s'expressen amb construccions dialectals.

Pel seu origen burgès, la seva formació filosòfica i la seva nostàlgia del món anterior a la Gran Guerra, podem considerar Gaziell el nostre Stefan Zweig: com ell, podria haver titulat les seves memòries *Un món d'ahir*, i, com ell, les podria haver subtítulat *Memòries d'un europeu*. Tal com explicava ell mateix, la seva conversió en periodista es va deure a l'atzar: va crear el pseudònim *Gaziell*, inspirat en Sòcrates, perquè el nom familiar «el reservava per a empreses més altes», allunyades de la premsa. Després de treballar a *La Veu de Catalunya*, però, va ingressar a *La Vanguardia* (diari que va dirigir de 1919 a 1936) per imperatiu del mercat. Especialista en Anselm Turmeda, coneixedor dels clàssics catalans, traductor al català de Paul Valéry, a partir dels setanta anys va publicar un parell de trilogies de llibres de viatges en català i, de manera pòstuma, el dietari *Meditacions en el desert*. Lamentablement, les memòries no van tenir continuació.

Tots els camins duen a Roma és sobretot una autobiografia intel·lectual. L'autor ens hi fa participis dels seus dubtes i les seves resolucions, de les seves lectures i les seves inquietuds, del pas dels estudis de lletres a la feina de periodista. En canvi, no dedica gaire espai al seu despertar sentimental. Quan el lector ja s'ha fet a la idea que l'autor no estava interessat en aquests afers, de sobte arriba al capítol disset, que narra una relació amb una noia parisenc que inclou els tòpics més repugnants de la literatura barata. Llegint-lo, s'entén que l'autor no practiqués més sovint les efusions sentimentals: des d'aquí, encoratgem els lectors a saltar-se el contingut d'aquest capítol, titulat apropiadament «No és perdulari qui vol».

Qualsevol ciutadà d'aquest país que hagi hagut de barallar-se, si us plau per força, amb desenes de llibres obligatoris sense que ningú li hagi posat a les mans el que avui comentem té dret a sentir-se estafat. Ja sabem que els liberals conservadors tendeixen a quedar fora del *top ten* de la literatura catalana, però l'absència de Gaziell clama al cel: no només pel seu valor literari i de testimoni, sinó perquè, superades les febrades ideològiques de l'antifranquisme i de la Transició, la seva manera de veure el món resulta molt més lúcida i raonable –més contemporània– que les que ens han estat insuflant per decret.

Vicenç Pagès i Jordà és escriptor.

El capítol disset narra una relació amb una noia parisenc amb els tòpics més repugnants de la literatura barata